

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग/मंत्रालय येथे चालणाऱ्या कामकाजसंबंधीचे विविध विषय

वेळ : ३ तास]

[कमाल गुण : १००

- सूचना :**
- (१) मंत्रालयातील लिपिकवर्गीय कर्मचाऱ्यांनी विभाग "अ" आणि विभाग "ब" या दोन्ही विभागातील सर्व प्रश्न सोडवावे. महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगातील लिपिकवर्गीय कर्मचाऱ्यांनी विभाग "अ" आणि "क" या दोन्ही विभागातील सर्व प्रश्न सोडवावे.
 - (२) प्रश्नासमोरील अंक गुण दर्शवितात.
 - (३) ज्या क्रमाने ऐच्छिक प्रश्न सोडविलेले असतात त्या क्रमाने अपेक्षित प्रश्न संख्येइतक्या प्रश्नांची उत्तरे तपासली जातात व उर्वरित प्रश्नांची उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.
 - (४) प्रत्येक विभाग सोडविण्यासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरावी.
 - (५) जरूर तेथे अनुच्छेद क्रमांकाचा उल्लेख करावा.
 - (६) उमेदवाराने परीक्षा-क्रमांक, आपल्या स्वतःच्या नावासह कोणतेही नाव, स्वाक्षरी, पत्ता अथवा त्याची ओळख दर्शविणारे कोणतेही चिन्ह/ लिखाण उत्तर पुस्तिकेत करू नये, तसे केल्यास तो शिक्षेस पात्र ठरेल.

विभाग-अ/SECTION-A

१. (अ) भारतीय संविधानात समाविष्ट केलेल्या अधिकारांचे विविधांगी वर्गीकरण विशद करा. तसेच ७७ वी. घटना दुरुस्ती अन्वये अनुच्छेद १६(४) (ए) अंतर्भूत करण्याचे प्रयोजन काय ? ७
1. (a) Explain the different classifications of Fundamental Rights embodied in the constitution of India ? Why 77th constitutional amendment introduced to Article 16 (4) (A) ? 7

किंवा/OR

- (अ) कायदया समोरील समानता व सर्वाना कायद्याचे समान संरक्षण यातील फरक स्पष्ट करा. अनुच्छेद १६ (४) शी संबंधित ८१ वी व ८५ वी घटना दुरुस्ती लागू करण्याचा उद्देश.
- (a) Distinguish between Equality before law and equal protection of laws ? What is the aim of 81st and 85th Constitutional Amendment to Article 16(4) ?

P.T.O.

- (ब) सामाजिक न्याय आणि आर्थिक न्याय यांच्या प्रस्थापनेसाठी राज्याच्या मार्गदर्शक तत्वांची भूमिका कोणती ?
- (b) Discuss the role of the Directive principles of state policy in establishing social and economic justice.

7

किंवा/OR

- (ब) मुलभूत अधिकार आणि राज्याची मार्गदर्शक तत्वे यांनी एकात्रितरित्या भारतीय संविधानाच्या सुसंगत तार्किकतेची जडणघडण केली आहे, असे तुम्हाला वाटते का ? त्यांनी सार्वजनिक हित/कल्याण यासाठी कितपत योगदान दिलेले आहे ?

- (b) Do you think that fundamental rights and directive principles of state policy together constitute conscience of the Indian constitution ? How do they promote public welfare ?

- (क) भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ५१ (क) मध्ये अंतर्भूत केलेली मुलभूत कर्तव्ये कोणती ते विशद करा. आधुनिक भारताच्या निर्माण प्रक्रियेत या मुलभूत कर्तव्यांच्या अंमलबजावणीकडे कसे लक्ष द्याल.

६

- (c) What are the fundamental duties enjoined in Article 51 (c) of the constitution of India ? How will you observe the implementation of these duties for building up of modern India ?

6

२. थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणतेही चार) :

१६

2. Explain in brief (any four) :

16

- (अ) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या जवळच्या नातेवाईकांची कंपन्यामध्ये किंवा भागीदारी संस्थांमध्ये नियुक्ती करणेबाबत महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम 1979 मधील तरतूदी स्पष्ट करा.

- (a) Describe the provisions about employment of near relatives in companies or firms as provided in Maharashtra Civil Services (conduct) Rules 1979.

- (ब) शासकीय कर्मचाऱ्यांने निदर्शने व संप ह्यामध्ये भाग घेण्याबाबत असलेल्या बंधनांबाबत महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) 1979 नियमातील तरतूदी लिहा.

- (b) Describe the restrictions from Maharashtra Civil Services (conduct) Rules 1979 about demonstration and strike by the Government servant.

- (क) अनाधिकृतपणे माहिती पुरविण्यास प्रतिबंध याविषयी शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या जबाबदाऱ्या काय आहेत ?

- (c) What are the responsibilities of Government servants about prevention of unauthorised supply of information ?

- (ड) शासकीय कर्मचाऱ्याचा नादारी आणि नित्याचा कर्जबाजारीपणा या बाबत तरतूदी आणि अशा कर्मचाऱ्या-विरुद्ध करावयाची कारवाई कोणती ?
- (d) What are the provisions about insolvency and habitual indebtedness regarding the Government servant and provisions regarding action to be taken against such Government servant ?
- (इ) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) 1979 नियमांतर्गत शासकीय कर्मचाऱ्याच्या कृतीचे आणि चारित्र्याचे प्रतिसमर्थन करण्याबाबतच्या तरतूदी स्पष्ट करा.
- (e) Describe the provisions in Maharashtra Civil Services (conduct) Rules 1979 about vindication of the acts and character of Government servant.
- (फ) सेवा विषयक बाबींबाबत अशासकीय व्यक्तिकडून किंवा इतर प्रकारे दबाव आणण्याचा प्रयत्न करण्यास प्रतिबंध, याविषयी शासकीय कर्मचाऱ्यावर काय बंधने आहेत ? अशी बंधने ठेवण्याची कारणे आणि त्यासंदर्भात अस्तित्वातील शासन परिपत्रकांमधील तरतूदी काय आहेत ?
- (f) What are the restrictions put on Government servant about canvassing of non - officials or other outside influence regarding service matters ? What is the purpose of keeping such restrictions and what are the provisions of existing Government circulars in this regard ?

३. (अ) टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

१०

3. (a) Write short notes on (any two) :

10

- (१) कार्यमुक्त व कार्यमोचक शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या उपस्थितीत कार्यभार मुख्यालयामध्ये सुपूर्द करणे बाबतच्या तरतूदी.
- (i) Provisions regarding handing over of charge at the head quarters by the relieving and relieved Government servant.
- (२) सेवा पुस्तकामध्ये नोंदविण्यात आलेल्या जन्म तारखेत बदल करण्याबाबत काय कार्यपध्दती आहे ? तसेच जन्मतारखेमध्ये बदल करण्याबाबत अर्ज/प्रस्ताव आल्यास त्याच्या पुष्ट्यर्थ कोणते पुरावे देणे आवश्यक आहे ?
- (ii) What is the procedure prescribed for change in birth date as recorded in the service book and what are the proofs required to be furnished for determining the date of birth at the time of application/proposal for alteration of the date of birth ?
- (३) बदलीनंतर सेवापुस्तक पूर्ण करून ते नवीन कार्यालयात पाठविणे आणि सेवापुस्तकांची व सेवापटांची वार्षिक पडताळणी याबाबत काय तरतूदी आहेत ?
- (iii) What is the procedure of completion and movement of service book on transfer ? Similarly describe annual verification of service books and service rolls.

P.T.O.

(ब) व्याख्या लिहा (कोणत्याही दोन) :

(b) Define terms (*any two*) :

(१) संवर्ग	(२) स्वीयेतर सेवा
(i) Cadre	(ii) Foreign service
(३) धारणाधिकार	(४) लिपिक वर्गीय सेवा
(iii) Lien	(iv) Ministerial servant.

4

विभाग-ब/SECTION-B

(फक्त मंत्रालयीन कामकाजा संबंधीचे घटक यांना लागू)

(Applicable only to the working of the Deptts. of Mantralaya)

४. टिपा लिहा (तीनपैकी कोणत्याही दोन) :

१०

4. Write note on (*any two* out of the three) :

10

(अ) प्राथम्यक्रम चिन्हांकित करणे आणि प्रकरणे सादर करण्याची कालमर्यादा.

(a) Priorities and the time limit of submission of the cases.

(ब) नस्तीतील टिप्पणी व पत्रव्यवहार विभाग.

(b) Noting and correspondence side of the file.

(क) अ, ब, क, ड यादी व वर्गीकरण/निंदणीकरण करण्याची पध्दत.

(c) A, B, C, D list and the procedure of classification/weeding.

५. दोन किंवा तीन परिच्छेदांमध्ये उत्तर द्या (पाचपैकी तीन).

१५

5. Answer in *two* or *three* paragraphs. (*any three* out of the five)

15

(अ) माहितीच्या अधिकाराखाली प्राप्त झालेल्या अर्जावर कशा प्रकारे कार्यवाही केली जाईल ?

(a) What and how the action would be taken on a application received under the Act of Information ?

(ब) नियोजन व वित्त विभागाची कार्ये कोणकोणती आहेत ?

(b) What are the functions of Planning Department and Finance Department ?

(क) प्रकरणे ४५ दिवसांत निकाली काढण्यासंदर्भात कोणकोणती प्रकरणे वगळली आहेत ?

(c) What type of cases are exempted from disposing the cases in 45 days ?

- (ड) राज्य मंत्रिमंडळापुढे कोणते प्रस्ताव सादर, करण्यात येतात? असे प्रस्ताव मंत्रिमंडळापुढे कशा प्रकारे सादर होत असतात?
- (d) What are the types of cases which are submitted to the Cabinet? What is the manner in which they are submitted to the Cabinet?
- (इ) विभागाच्या लेखापरीक्षणातील मुद्द्यांवर लोकलेखा समितीस स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने सादर करतांना कशा प्रकारे कार्यवाही केली जाते?
- (e) How would be the action taken while submitting the explanatory memorandum to the Public Accounts Committee on the points raised in Departmental Audit?
६. (अ) लोकलेखा समितीची रचना व कामकाजाविषयी वर्णन करा. ८
6. (a) Discuss about the object, constitution and functions of the Public Account Committee. 8
- किंवा/OR**
- (अ) विधानसभेत प्रश्न विचारण्यामागील हेतू स्पष्ट करा. तारांकित प्रश्न व अतारांकित प्रश्न यामध्ये कोणकोणते फरक असतात?
- (a) Explain the objectives regarding the raising of the question in the Assembly. What are the differences between a starred question and unstarred question?
- (ब) विधानपरिषदेत अर्धा-तास चर्चा कोणत्या दिवशी, केव्हा व कोणत्या बाबींवर उपस्थित करता येते? ७
- (b) In the legislative council; when and on which days and on what subjects an half-hour discussion can be raised? 7
- किंवा/OR**
- (ब) विधानपरिषद ठरावासंबंधी माहिती द्या.
- (b) Give information about the legislative council resolution.
७. टिपा लिहा (तीनपैकी दोन) : १०
7. Write notes on (*any two* out of the three) : 10
- (अ) राज्यपालास माहिती पुरवणे इत्यादींबाबत मुख्यमंत्र्यांची कर्तव्ये स्पष्ट करा.
- (a) Duties of Chief Minister in respect of submission of information to Governor.
- (ब) धनविधेयकाबाबत विशेष कार्यपध्दती समजावून सांगा.
- (b) Explain about the procedure of sanctioning the Money Bill in state legislature.
- (क) विधान मंडळाच्या विरामकाळात अध्यादेश प्रख्यापित करण्याचा राज्यपालांचा अधिकार (वैधानिक शक्ति/वैधानिक अधिकार) स्पष्ट करा.
- (c) Explain about the legislative powers of Governor regarding the issuance of the ordinance when the legislature is not in the session.

P.T.O.

विभाग-क/SECTION-C

(फक्त आयोगाच्या कामकाजा संबंधीचे घटक)

(For working in the Commissions office only)

सूचना/N.B. : 8. प्रश्न ८ (8) ची उत्तरे संविधानातील तरतुदीचा संदर्भ देऊन लिहावी :

Answer question no.8 giving reference to constitutional provisions :

८. (अ) (१) लोकसेवा आयोगाची निर्मिती घटनेच्या कोणत्या कलमानुसार करण्यात आलेली आहे? ५
- (२) लोकसेवा आयोगाच्या सदस्यांची नियुक्ति कशी केली जाते ?
- (३) अध्यक्षसह मलोआ ची एकूण सदस्य संख्या किती असते ?
- (४) त्यापैकी शासकीय सेवेत असलेल्या सदस्यांचे प्रमाण किती असावे ?
- (५) सदस्यांचा पदावधी किती असतो ?
8. (a) (i) Under which provisions of article of the constitution of India the P.S.C. was formed ? 5
- (ii) How the members of P.S.C. are appointed ?
- (iii) M.P.S.C. is comprising of how many members including Chairman ?
- (iv) In that what should be the quota of members belonging to the Govt. service ?
- (v) What is the tenure of members of P.S.C ?

किंवा/OR

८. (अ) लोकसेवा आयोगाच्या सदस्यास कधी व केंव्हा पदावरून दूर करता किंवा निलंबित करता येते हे स्पष्ट करा.
8. (a) Please explain when and how the member of P.S.C. is removed or suspended.

८. (ब) लोकसेवा आयोगाची कार्ये स्पष्ट करा.
8. (b) Explain the functions of the Public Service commission. 5

किंवा/OR

८. (ब) (१) लोकसेवा आयोगाच्या वार्षिक अहवालाबाबत संविधानातील अनुच्छेदातील ३२३ मधील तरतुदीची माहिती द्या तसेच.
- (२) वार्षिक अहवाल कोणत्या बाबींचा समावेश केलेला असतो हे नमूद करा.
8. (b) (i) Explain the provisions incorporated in the constitution of India under article 323 regarding Annual Report and
- (ii) Which items comprises in Annual Report ?

९. टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) :

१५

- (१) आयोगाचा कार्यभार पारदर्शक होण्यासाठी केलेल्या उपाय योजना.
- (२) स्पर्धा परीक्षा आणि सरळसेवा विभागाची सुधारित माहिती पुस्तिका व अर्ज.
- (३) स्पर्धा परीक्षा निकाल तयार करताना कोण कोणत्या कक्षातील कोणते घटक/बाबी विचारात घेतले जातात ?
- (४) सामाजिक आरक्षण आणि समांतर आरक्षण.
- (५) अपंग आरक्षण.
- (६) परीक्षा पूर्व विभाग.

9. Write short notes on (any three) :

15

- (i) Various plans of transparent working of the M.P.S.C.
- (ii) Prospectus and application form of competitive and direct recruitment section.
- (iii) Factors from which sections are required to consider while preparing the competitive exams results.
- (iv) Social reservation and Parallel reservation.
- (v) Reservation for physically handicapped.
- (vi) Pre exam Deptt. of M.P.S.C.

P.T.O.

१०. (अ) वैद्यकीय शिक्षण संचालनालयातील प्रशासकीय अधिकारी वर्ग II, पदांच्या 35 जागांसाठी मागणी पत्र शासनाने पाठविले आहे त्या पदाची जाहिरात देण्यापूर्वी कोण कोणत्या बाबी तपासणे आवश्यक आहे ते स्पष्ट करा.
10. (a) A requisition for recruitment of 35 posts of Administrative officer Class II, in Directorate of Medical Edu. is received from Govt. What scrutiny is required to be made by concerned section prior to issue of advt ? 5
- (ब) शिफारस पत्रातील मसुदा विशद करा. ५
- (b) Explain contents of the recommendation letter. 5
११. टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) : १५
- (अ) अर्जाची छाननी
- (ब) चाळणी परीक्षा
- (क) नियुक्ति विभाग
- (ड) मुलाखतीस येणाऱ्या उमेदवारांना देण्यात येणारा प्रवासखर्च
- (इ) विभागीय परीक्षा कक्ष
11. Write short notes on (any three) : 15
- (a) Scrutiny of application
- (b) Screening test
- (c) appointment sections
- (d) Reimbursement of travel expenses to candidates for attending the interview.
- (e) Departmental exam sections.

- o O o -